

MÚLT - KOR

A Kerekegyházi Lokálpatrióták Egyesületének
ingyenes helytörténeti kiadványa

VII. évfolyam 2. szám

2020 december

Kedves Olvasóink! Ne higgyenek azoknak az anyagba zárt (materialista) szövegeknek, mely szerint előbb mindig a gazdasági életet kell művelni, vagy éppen helyre tenni, s majd, ha marad idő, energia, pénz, azt lehet a művelődésre, kultúrára, vallásra fordítani. Csak a maradékot, mondják. Valójában pedig a művelődésnek olyannak kellene lennie életünkben, mint az ivóvíznek az étkezéseinknél. Próbálják ki: ehetnek bármit, bármennyit, de nem ihatnak rá egy kortyot sem. Nos?

Adventben – ahogyan régebben mondták: Úrjövetkor – Megváltónk megszületésére, az isteni szeretet kiadására készülve, kívánjunk együtt a hon minden lokálpatriótájának olyan településeket, amelyekben nem szárad ki a lélek, a szellem; amelyekben a kulturális, zenei, közművelődési egyesületek együttműködnek, s egymás tevékenységéről tudva készítenek lélekajtó-nyitogató, szellem-művelgető rendezvényeket!

Kétezer-huszedik évi lapszámainkban olvashatnak Kada Elek kecskeméti polgármester feleségéről, a méltatlanul elfeledett Ferenczy Augusztáról, akinek személye révén balatoni Farkas János, Kerekegyháza alapítója távoli sógorságba került a híres polgármesterrel. A Kecskeméten újra divatosá váló Ferenczy Idáról, a királynői híres felolvasónőről is írunk. Helyet kapott még a hagyományos kézi kukoricatörés mai gyakorlata, fényképekkel illusztrálva. Halálának 120. évfordulóján megemlékezünk Ficzek Jánosról, a régi Kerekegyháza „mindeneséről”, aki több szerepben majd’ fél évszázadot töltött településünk működtetésével, olykor ellenségeskedés között, máskor csupán életüket közönyösen irtogató lakosok közt. Százhusz éve hivatalos a Kerekegyháza településnév, ennek változásairól összefoglalást olvashatnak. A Kukália csúfnév eredetének, jelentésének is utánanéztünk, mélyére ástunk a kérdésnek, hogy ne a felszín fecsegjen. Évfordulós érdekességeket is közléseink. 2021-ben is várjuk érdeklődő barátainkat remélhető rendezvényeinkre, olvasóinkat lapjaink mellé!

*Helytörténet hitelesen és igényesen:
figyelje a Kerekegyházi Lokálpatrióták honlapját, rendezvényeit!*
www.keloegy/

KATASZTROFÁLIS HELYZET A KEREKEGYHÁZI HATÁRBAN – 80 ÉVE ÍRTÁK:

(Kecskeméti Közlöny, 1940. március 20.) „Többször adtunk jelentést azokról a súlyos károkról, amiket a példátlanul nagyarányú vadvizek [gyorsan olvadó hólé a fagyos talajon – a szerk] okoznak a városban és közvetlen határában. Mint az alábbiakból kiderül, a távolabbi részekben még nagyobb a baj.

Sebestény László főjegyző Kerekegyházáról a következőket telefonálja:

— Határunkban katasztrófális a helyzet. Háromezer hold áll víz alatt. A víz egy része Kecskemét felől, a kisnyíri rétekről tör ránk, a Juhász-keresztnél áthatolt a kőúton. A kecskeméti-dunaföldvári betonutat három helyen lépte át a víz, s dől ránk, a kerekegyházi és fülöpkerekegyházi részekre. A kerekegyháza-szabadszállási közút a Farkas-birtok laposánál annyira feltartóztatja a vadvizeket, hogy például Kiss István szőlőjét karómagasságon felül elöntötte. Somodi László birtokán 44 holdból 39 víz alatt áll. A tanyát homokgáttal védik. Elöntötte a víz a »Sóhajtót«, 200 hold szőlőt. Óriási víztömeg zúdul Kunkerekegyháza pusztára. Az itteni iskola istállója összedőlt. Veszélyben forog, szigetként van vízzel körülvéve a fülöpi iskola és jegyzői kirendeltség. Olyan részekben, olyan földeken jelent meg víz az idén, ahol soha vadvizeket nem láttak. Móczárék már most elbocsátják az aratók 50 százalékát, nem lesz rájuk szükség, az őszi rozs víz alatt áll.”

A falutelepítő, pusztabíró Ficzek János halálának 120. évfordulójára...

Magyarországon a településeken az utcákat elsősorban országos vagy nemzetközi ismertséggel bíró személyekről, illetve a helyi közösségért kiemelkedően sokat tett személyeknek állítva emléket nevezik el az utódok. Így van ez Kerekegyházán is. Utcanevek emlékeztetnek a város alapítóra, balatoni Farkas Jánosra, Ficzek Jánosra, illetve Bedő Albertre, településünk egyik korábbi orvosára.

Balatoni Farkas János emlékét Kerekegyházán nem csak utca, de emlékpark és helytörténeti gyűjtemény is őrzi. Sokan és sokszor írtak már a település 1857-es újratelepítésében kifejtett érdemeiről, tevékenysége széles körben ismert a lakosság körében. Méltatlanul keveset tudunk viszont Ficzek Jánosról, kinek a település létrehozásában és megerősödésében fontos szerepe volt. Ezen hiányosságot pótoljuk írásunkban.

A jászárokszállási származású, jogot tanult Ficzek János részt vett az 1848/49-es szabadságharcban. Katonai pályafutását 1848 szeptemberében - 25 évesen - kezdte meg a jászági nemzetőrzászlóaljnál

Pusztabíró az 1800-as évek közepén, Pataky László rézkarca, Néprajzi Múzeum gyűjteménye

közvitéztként Görgey nemzetőr dandárjában, majd a bácskai hadtestben szolgált. 1849. január 19-én léptették elő főhadnaggyá, majd a III. hadtest kötelékében kapta meg századosi kinevezését. A szabadságharc leverését követő időkben közhivatalt vállalt Jászárokszálláson, „camponator”, azaz pusztabíró volt. Feladata volt, hogy a főként állattartásra használt külső pusztát (pl. Árokszállási-Kerekegyházát, Pákát stb.) a pásztorokkal együtt bejárja; rendelkezék a legelők megtisztításáról; a kutak rendbetételéről; a pásztorok szállások helyrehozataláról. A határokat járva ellenőrizze azok jelölését; felügyelje, hogy idegen jószágot ne legeltessenek – „nyaraltassanak” - a pásztorok az árokszállási gazdák gulyáiban, nyájaiban. A rendet neki kellett fenntartania a pusztákon; közmunkákat rendelt el.

Községünk betelepítése idején, 1857-ben is ellátta ezeket a feladatokat, képviselte Jászárokszállás érdekeit a pusztán, közreműködött a mai Kerekegyháza belterületének kijelölésében, a község megtervezésében, a telekárverések lebonyolításában, majd a kialakuló településen pusztabíróként intézte a telepítvény (település) ügyeit, beszámolt az anyatelepülés közgyűlésének. A község betelepítésén vállalt

dolgozott balatoni Farkas Jánossal, aki az árokszállási közgyűlés megbízottjaként vett részt a település kialakításában.

Ficzek pusztabíró 1857-62 között az árokszállási közgyűlést képviselte a kialakuló településen. Ez nem ment mindig zökkenőmentesen. A különböző nyelven beszélő idetelepülők nem ismerték a jász közigazgatást, és nem is fogadták el. Önállóságot akartak. Egy kisebb csoport önkényesen előljárást választott, elkergették a tanítót, nem fogadták el Jászárokszállás felügyeletét, és az azt kemény kézzel megszemélyesítő Ficzek János pusztabírót sem. „Zendülés” tört ki a telepítvényen, melynek során Ficzek tanyáját ismeretlen személyek felgyújtották, a gazdaság a tűz martalékává lett.

A helyzetet 1862-ben a település, Jász-Kerekegyháza néven való, önállósodása oldotta fel.

Az önállósult településen Ficzek János a község képviselő-testületének állandó virilis (a legtöbb adót fizető földbirtokosok) tagjaként vett részt a közelet irányításában, mint az „oskola felügyelője”. 1883-ban aztán a község főbírójává választották, amely tisztséget 1893-ig töltötte be. Ez idő alatt Jászkerekegyháza rohamosan fejlődött. 1893 után képviselőként dolgozott a település fejlődésén, 1900. január 23-án bekövetkezett haláláig.

Ficzek János összesen 24 évig volt Árokszállási-Kerekegyháza pusztabírája, majd Jász-Kerekegyháza főbírája. A Jász-Kerekegyházán 1900. január 28-án megtartott közgyűlés jegyzőkönyvében hosszasan sorolták fel Kerekegyháza telepítése során és a község fejlesztése érdekében kifejtett érdemeit, melyet jegyzőkönyvben örökítettek meg, és egyben a családnak a képviselő testület részvétét fejezte ki. „...*bírászkodása alatt számtalanszor tanújelét adta a község iránti szeretetének, Ő volt azok egyike, aki a község felosztása, telepítése, szervezése és megalapításában nagy tevékenységet fejtett ki. Hogy a községnek mi mindent tett érdemül a következőket sorolja fel: 1) Maga a község rendezése külsőleg, a községbe érkezőt szép arányos felosztása miatt bámulatba ejti; 2) a község utcáit kettős sorrendben gyümölcsfákkal látta el; 3) a regálé kártalanítás életbe lépése idejében a községi korcsmák magas bérbevételével megteremtette az 52 300 frt regálé kártalanítási összeget; 4) 1894 és 1895 ben a Bulgáriába való kivándorlás megakadályozása céljából megvette a képviselő 20000 frt-ért a mostani legelő birtokot, számos más intézkedéseket foganatosított, melyek a községre nézve hasznosnak bizonyultak...*”

Ficzek János borostyánborította sírköve, Kerekegyházán. Fotó: Bodor J.

A község 50 éves fennállásának ünnepségén, 1907-ben Kada Elek, Kecskemét polgármestere ünnepi beszédében emelte ki Ficzek Jánosnak a község telepítésében pusztabíróként végzett tevékenységét, majd Kálóczy Ferenc községi főjegyző méltatta Ficzek János volt főbíró szerepét a regálé válság során a község pénzügyi helyzetének magalapozásában.

A hálás utókor pedig utcát nevezett el róla!

(A cikkünkben szereplő eseményekről, hírekről bővebben honlapunkon talál információt, keresse fel az egyesületünk által működtetett www.keloegy.hu honlapunkat!)

Bodor József

KEREKEGYHÁZA NÉVVÁLTOZÁSAI

A településünk területén elvégzett ásatásoknak köszönhetően tudjuk, hogy már a bronzkorban is lakott volt ez a vidék. Az Árpád-korban is lakott terület volt, igaz, jóval nagyobb közigazgatási kiterjedéssel. A középkorban a mai Fülöpháza területe, a jelenlegi Kerekegyháza területével együtt képezte Kerekegyháza települést.

A név eredetét ebben a cikkben nem taglaljuk, arról korábban több írás is megjelent. Mi a Kerekegyháza településnév változásait kívánjuk nyomon követni az első írásos megjelenéstől napjainkig.

A mai település nevét először egy 1323-ból származó okiratban találhatjuk meg akkor még „Kerekygházy” néven.

1405. április 8-án az egrői káptalan bizonyoságlevelében, melyben Siebes Lőrincz és Bálint kanonokoknak örökös birtokukba ad több községet is, „Kerecegháza” néven említik. Majd ettől kezdve a „Kerekegház” névváltozattal találkozunk a XVII. századig készült okiratokban.

Az 1600-as évek végén már „Kerekegyháza” néven említik a török hódoltság alatt pusztává vált települést, melyet Kecskemét bérelt az 1745-ben bekövetkezett Redempcióig, bár a pusztai birtokosai többször megváltoztak.

Az 1740. május 6-án történt jász-kun önmegváltás során Kerekegyháza pusztája 3/6 részét Jászárokszállás, 1/6 részét Kunszentmiklós, míg 2/6 részét Fülöpszállás városa váltotta meg.

A megváltott terület elnevezése utalt az azt megváltó településre, így tudtak a közigazgatásban is különbséget tenni az egyes kerekegyházi birtokrészek között. Így a mai Kerekegyháza „(Jász)Árokszállási-Kerekegyháza”, a mai Kunpuszta „Kunszentmiklósi-Kerekegyháza”, míg a mai Fülöpháza pedig „Fülöpszállási- Kerekegyháza” nevet kapott.

Jászárokszállás birtokos közössége 1852-ben kísérletet tett arra, hogy a három település közösen egy új községet hozzon létre, Kerekegyháza néven, a három terület közepén, azonban ez sem Fülöpszállás, sem Kunszentmiklós városának nem volt érdeke, így a kérés nem talált meghallgatásra.

1857-ben Jászárokszállás tagosította Kerekegyházán lévő birtokait, majd eldöntötték felosztását és újratelepítését. A kialakult településnek kezdetben nem volt új neve, a következő névváltozatok éltek egymás mellett azonos időben: „Újfalú”; „Árokszállási-Kerekegyháza”; „Szent Istványi Kerekegyháza”; „Jász-Kerekegyháza”.

1862-ben a telepítvény önállóvá válik „Jász-Kerekegyháza” néven.

A Jászkerkegyházán 1900. január 28-án megtartott közgyűlésen ismertetésre került a járási főszolgabíró rendelete, mely szerint a község nevéből a „Jász” előtagot el kell hagyni, és a továbbiakban a község megnevezése „**Kerekegyháza**” lesz.

A közgyűlés öt pontban foglalta össze kifogásait a névváltozás ellen, majd tiltakozását fejezte ki a község nevének megcsonkítása ellen. Egyben kérte a főszolgabírótól a község nevének változatlanul hagyását. Ez azonban nem talált meghallgatásra. Ettől az időtől használjuk a „Kerekegyháza” nevet ismét. Nevünkben már nem emlékeztetünk, csak emlékeinkben adózunk a Kerekegyházát újratelepítő jászok előtt.

Kunszentmiklósi-Kerekegyháza - mely később a Kunkerekegyháza nevet viselte - 1936-ban népszavazást követően, belügyminiszteri rendelettel csatolták Kerekegyházához, melyről korábbi számainkban már részletesen beszámoltunk. A területrészt mai elnevezése Kunpuszta.

Fülöpszállási-Kerekegyháza 1948-tól önálló településsé vált Fülöpháza néven.

Bodor József

A KUKÁLIA CSÚFNÉV EREDETÉRŐL, JELENTÉSEIRŐL

[A cikk hosszabb, részletesen adatolt változata a www.keloegy/ internetes oldalon olvasható!]

Településünk felnőtt lakói közül szinte mindenki hallotta Kerekegyháza nevével összefüggésben a Kukália kifejezést. Ennek jelentésére legalább egy rövid magyarázatot sokan tudnak is adni. Sajnos, Kerekegyháza helytörténetírása jórészt fehér foltokból áll, több esetben még a közismertnek tűnő dolgok vizsgálata sem történt meg. Vegyük elő ezek közül, most a Kukália elnevezést. Mi is ez? Gúnynév? Csúfoló? Vagy csak egyszerűen egy másik név? Vagy menő elnevezés? Netán a helyiek önelnevezése? Ha jobban utána olvasunk, kideríthetjük, hogy a Kukália elnevezés eredete messzire vezet, de megtudhatjuk, hogy valójában nem is egy jelentést hordoz. Érdekes lesz a másik – mára már teljességgel feledésbe merült – jelentés feltárása, megismerése!

A Kukália szó közismert jelentését a szájhagyomány és írásos adatok is az újkori Kerekegyháza 1857. évi betelepüléséhez kötik, mely szerint a több nemzetiségű és több anyanyelvű új telepeselek, nem értvén egymás nyelvét, egymáshoz nem tudtak szólni, azaz kukák voltak. Erre vonatkozóan a szomszéd nagyváros, Kecskemét hírlapjaiban, újságjaiban találhatjuk a legtöbb adatot. Nem véletlenül. [Aláhúzott és vastag kiemelések tőlem: KT]

I.

Az Országos Ellenőr című, de egyébként kecskeméti hetilap, **1904**-ben, ezt írja: „Kerekegyháza lakosai a telepítéskor tótok valának. Amidőn bejöttek Kecskemétre a hetivásárig, bizony nem igen tudtak beszélgetni a tőzsgyökeres (így!) magyar kecskeméti néppel. Ezek viszont övelők nem tudták megértetni magukat. El is

nevezték a kecskeméti kerekégyháziakat kukáliaiaknak. Mondám, a kecskeméti kerekégyháziakat.”¹

A Kecskeméti Közlönyben 1934-ben ifj. Joszt Ferencről kapjuk a legszeleesebb körű, de bizony, mesésnek tűnő magyarázatot, szószármaztatást: „Hetvenhat esztendő ma a község. A Fő utcán márványablával megjelölt ház áll. A legelső, amelyet építettek. Azóta már sokat fejlődött a község. Tizennégy, akáccal szegélyezett, szabályos, nyílegyenes utcából áll. Akácvirágzókor olyan ez a hely, mint egy óriási virágoskert. Az utcák két oldalát fehérsárgás akácvirág-füzérek díszítik és az ózondús levegő terhes az illattól. Fejlődik a község. Ma már nem igen csúfolják Kukáliának a szomszédok. Miért volt Kukália Kerekégyháza? Hajdanában így hívták, jobban mondva csúfolták. A dolognak érdekes háttere van. Amikor még homokbuckákkal játszott a pusztai szél, a mostani megművelt kövér életet termő földek helyén, a jászkunok pásztorkodtak Kerekégyházán. Farkas János gödöllői jószágkormányzó, a község megalapítója svábokat, rácokat, tótokat telepített a jászkunok mellé.

A jövevényekkel nehezen barátkoztak össze a pusztai fiai. Kezdetben szóba sem álltak velük. Kint a végtelen homokpusztán szárnyékot (nádkévékből összerakott kunyhó – KT) építettek maguknak és furulyaszó mellett ünnepnaponként ott mulatgattak. A telepések a bentlakók szárnyéka fölé építkeztek és ők is nekiláttak a mulatozásnak dudaszó mellett. A kunok csak túrték egy darabig a dolgot, de mikor megsokalták, fel-felkiabáltak az idegeneknek. Választ azonban nem kaptak. A jámbor svábok, tótok, rácok annyira nem értettek magyarul még akkor, hogy csak hümmögtek a kiabálásra, meg kétségbeesetten mutogattak, hogy egy árva betűt nem értenek az egészből. Ekkor tette az egyik elkéseredett kun a megjegyzést: - »Még magyarul se értenek a szerencsétlenek, kukák ezek...« így kapta a telepések szárnyéka a Kukália nevet, amelyet azután a »jó« szomszédok később ráhúztak a községre is. Régebben haragudtak érte a kerekégyháziak, ma már jókedvűen mosolyognak rajta, ha elvéte emlegeti valaki.”²

2001-ben a Petőfi Népe egy cikkében – felpuhuló jelentésként – az addig gúnynévként emlegetett Kukália már úgy jelenik meg, mint egy egyszerű, alternatív elnevezés: „a kevertajkú népesség az oka, hogy Kerekégyházát Kukáliának nevezték.”³ 2003 novemberében, szintén a Petőfi Népe, Kerekégyháza településtörténete kapcsán, említi: „Kevertajkú népesség - sváb, tót, cseh, morva, sziléziai - telepedett ide, s mert nem értették egymást, csak mutogattak, mint a kukák, ezért is hívták Kukáliának.”⁴

A hírlapi említéseket összegezve, megállapíthatjuk, hogy a ma közismert jelentésűnek tartott Kukália elnevezést eredetileg a kecskeméti magyar ajkú és nemzetiségű népesség aggatta a kerekégyháziakra, főként az ide települő tót ajkú és nemzetiségű népesség miatt. Ők valóban egzotikusnak, idegennek minősültek Kecskeméten és környékén, hiszen a környéken nem voltak jelentős tót és tót nyelvű közösségek. A svábok német nyelve viszont nem volt idegen és ismeretlen Kecskeméten, tehát miattuk nem volt különösebb ok a gúnynév elterjesztésére.

A kecskeméti hírlapi említésekből leszűrhető, hogy a Kukália elnevezés külső gúnynév, csúfnév. Semmiképpen nem tekinthető a helyiek önelnevezésének, vagy egyszerűen Kerekégyháza másik nevének. Több adat szerint régebben nem is volt tanácsos ezt Kerekégyházán vagy kerekégyháziak előtt emlegetni.

II.

Mindezek mellett a Kukália névnek van egy mára, a közbeszédben teljesen eltűnt, másik jelentésrétege is. Erre dr. Kürti László egyetemi tanár, lajosmizsei helytörténész hívta fel a figyelmet, köszönjük neki, ezúton is!

Kürti László felvetése szerint a Kukália név a dohánykertészettel függ össze, a dohánykertészek egyik eszközének, a kukának nevéből ered. Nézzük, milyen adatok találhatók erre, helytálló lehet-e ez az értelmezés.

¹ Furcsaság című cikk, –s– szignóval = Országos Ellenőr (Társadalmi és közművelődési újság), Kecskemét, 1904. december 10. 1. oldal.

² Ifj. Joszt Ferenc: Kukália ... Bogár Imre (Képek a régi Kerekégyházáról) = Kecskeméti Közlöny, 1934. április 17. 8. oldal. Joszt Ferenc (Bp. 1890-Kecskemét, 1980) irodalomtörténész, tanító, könyvtáros, helytörténész. Érdekes, hogy a frissen megalakult Kerekégyházának az 1860-as években volt főbírója Joszt János. Ifj. Joszt Ferencsel való rokonságának kérdése további kutatásra vár.

³ Körtemplom és Kukália = Petőfi Népe, 2001. március 5., 6. oldal, aláírás nélküli cikk.

⁴ Kerekégyháza településtörténet = Petőfi Népe, 2003. november 13., 6. oldal, aláírás nélküli cikk.

A Kecskeméti Gazdasági Egyesület jegyzője, Cserekyei Károly, **1881**-ben, ezt írta Kerekegyházáról: „A 2000-et számító lakosság, mely 1860-ban kezdett itt megtelepedni, s melynek első részét legtöbbször a dohánykertészek és napszámosok képezték,”⁵

A frissen alakult Kerekegyháza első éveiről **1879**-ben jelent meg a leghitelesebb adat, Galgóczy Károly tollából a Nemzetgazdasági Szemlében. „A lakosság 3/5 része magyar, 1/6 német, 1/5 tót eredetű, de ma már az egész úgy el van magyarosodva, hogy a különböző eredetűeket viseletre és nyelvre alig lehet megkülönböztetni, az új ivadékok pedig bizonyára már egészen tiszta magyar lesz. **Származásra legtöbb került a pusztán volt régi dohányosok közül és a szomszéd magyar községekből; Arokszállásról, mint anyaközségből szintén kerültek, de aránylag nem sokan; a németek Berczel és Vecsés pestmegyei községekből, a tótok Sziléziából, Morvaországból, azután Trencsén és Árva megyéből kerültek, kik nagy részben napszámosokképp jutottak a vidékre.**”⁶

Ebben az időben a 'dohányos' kifejezés nem a dohányzó embert jelentette, hanem a dohány termelőjét, a dohánykertészt. Galgóczy Károly (mezőgazdász, közigazdász, statisztikus, történész, ügyvéd, gazdasági író) tudományos pontossággal járt utána adatainak, járt Kerekegyházán, ezért az ő adatát, húsz évvel a kezdetek után, bizvást elfogadhatjuk. Tehát a betelepülő magyarok legtöbbször a régi pusztai dohánykertészek közül került ki.

Nagyné Mosóczi Mária helytörténész telitalálatnak minősülő adattal ismertet meg bennünket. *Csány vezetékek- és ragadványnevei című*, 1992-ban kiadott helytörténeti dolgozatában a „Kukás Öcsi” ragadványnevet magyarázatoként ezt közli: „Az ősei részesdohányosok voltak. A mai Állami Gazdaság területén volt egy birtokrész, amit Kukáliának hívtak. Ebből alakult Kukáliás - Kukás.”⁷

Nem véletlen ez sem. Tudvalévő, hogy amíg elsődleges volt a pipadohány termesztése, addig annak legkiválóbb termőhelye a Heves megyei Verpelét és környéke volt, a leghozzáértőbb termelőkkel. Eszerint a Heves megyei Csány község külterületén fekvő Kukálián is, bizony, dohánykertészek laktak.

De nézzünk szótárt, enciklopédiát is: A jószerivel Kerekegyházával egyidős, 1862-ben kiadott *A magyar nyelv szótára*, (az ún. Czuczor-Fogarasi), a **KUKA** címszónak három jelentését adja: „1) Midőn a hallgatásra vonatkozó kuk hangból származik, annyi mint néma, siketnéma, 2) Jelent kajmót, mellyel a tiszamelléki dohányosok a felfűzött dohányt száradni kiakasztják.” [A harmadik hajózási kifejezés, itt most nem érdekes.]

A Magyar Néprajzi Lexikon a **kukás** címszónál egyértelmű magyarázatot ad: „...a felesdohánykertész alföldi, kelet-magyarországi elnevezése, csúfnev. Az elnevezés alapja a *kuka*: horog, fakampó, amelyet a dohányzsineg két végére kötöttek, hogy szükség esetén a felfűzött dohányt a szárítóról gyorsan leszedhessék és más, védettebb helyre akaszthassák. Mivel egy-egy kertésznek e kukából több ezerre is szüksége volt, a nagyszámú és máshol szokatlan tárgy megkülönböztető elnevezésük, ill. csúfnevük alapjává vált. A kukás név tartalma viszonylag homogén: uradalmi feles kertész. E kertésztípus valójában a dohánymonopólium bevezetése után (1859) alakult ki Magyarországon.”⁸

Egészen pontosan a kuka a dohánymunkák, speciálisan a szárítás fontos és jellegzetes tartozéka volt, amíg olyan fajtákat termesztettek, amelyeket a napon kellett szárítani. A kukát (kampót) a levéllel telefüzött zsineg két végére kötötték, és segítségével szükség esetén (vihar, eső közeledtekor) gyorsan a pajtába tudták hordani a napon száradó dohányt. A kuka, tehát mint a dohánykertészek jellegzetes és fontos munkaeszköze, alkalmassá vált arra, hogy a vele dolgozókat is a belőle képzett szóval jelöljék.

Összegzésként mondhatjuk, hogy a Kukália név kialakulásában biztosan helyet kaphatott a település létrehozásakor, a térségi talajviszonyokhoz alkalmazkodó dohánykertészettel kapcsolatos jelentésréteg, a dohányosok által használt kuka nevű eszköz alapján. Ez a dohánytermelési forma ezen a vidéken viszonylag gyorsan visszaszorult, így a Kukália név jelentéséből is eltűnt ez a jelentés, ez az ismeretanyag. Ugyanakkor azonban a kecskeméti szájhagyomány és hírlapi cikkek sora a kezdetben a tótokra alkalmazott gúnynevet egész Kerekegyházra ráhúzta és elterjesztette.

⁵ Cserekyei Károly: Szervezzünk-e telepítvényt? = Kecskeméti Lapok, 1881. november 27. 1. oldal. (Az 1860-as évszám pontatlan. 1857-59 között ment végbe a letelepülés, a házak építése.)

⁶ Galgóczy Károly: A telepítések mai fontossága, s vizsgálódás sikerüléseik feltételei körül = Nemzetgazdasági Szemle, 1879. jan-márc, 1. füzet, 29. oldal.

⁷ Nagyné Mosóczi Mária: Csány vezetékek- és ragadványnevei (Magyar Névtani Dolgozatok sorozat 103.) Budapest, ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névutató Munkaközössége, 1992., 99. oldal.

⁸ Magyar Néprajzi Lexikon (főszerk: Ortutay Gyula) III. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980., 338. oldal

E kettőség nyelvi oka pedig az, hogy a kuka szó, érdekes módon, de eredendően, több jelentésű: mint 'süketnéma, rosszul, makogva beszélő (lásd: kukk-ot se szól)' s mint a dohánykertészek eszköze. (De még a hajózási szaknyelv is ismeri).

[Mivel az erre irányuló kérdés úgyis ott bujkál olvasóinkban: említsük meg, hogy az egészen új keletű 'szemégyűjtő teherautó', illetőleg 'tartály' jelentésű KUKA német betűszó, valójában a Keller und Knappich Augsburg elnevezésű augsburgi gyár nevének kezdőbetűiből alakult ki, tehát nem tartozik a történetünkhöz.]

Kenyeres Tibor

110 éve történt

Hubertusz vadászverseny: Rendezte a 8-as Eszterházy huszárezred, Kerekegyházán.

Zászlólovaglás, falkavadászat

A cs. és kir. 8. számú herceg Eszterházy huszárezred tisztjei Kecskemét közelében, november hó 17-én zászlólovaglást rendeztek. A verseny a Kecskemét-fülöpszállási vasút Ballószög állomásánál kezdődve 14 km-en keresztül Kerekegyháza község alatt egy réten végződött. A lovasok és a lovak ügyességét és kitartását számos akadály tette próbára, amelyek közül a legnehezebbek voltak mindjárt a verseny elején, a Kecskemét-izsáki országút vízzel telt és mocsaras árkai, majd egy léckerítés igen mély szántásból ugratva és a kifutó előtt droppugrás [=helyből ugrás akadályra] egy útra és az út túlsó oldalán bokrokkal benőtt park stb. A mély talaj dacára a starttól a célíg erős iramban jól zárkózva haladt a 11 lovasból álló társaság, amelyből 21 perc alatt örgróf Pallavicini Antal fhdn.(főhadnagy) *Erzsi* nevű félvér kancája került ki győztesnek, megnyerve az ezredtulajdonos tiszteletdíját egy szép arany serleget. Második volt Szakonyi L. fhdn. *Kengyel* nevű lován, 3. Görgey A. száz(ados). *Asszonyoság*, 4. Sárkány fhdn. *Enzian*, 5. Fabiniék hdn (hadnagy). *Fenekie* Futottak még Szakonyi M. száz. *Zsandár*, Korizmich fhdn, *Typery Boy*, Máriássy fhdn *Facit*, Saly hdn. *Togo*, Sárkány fhdn *Pufferl*, Hatos hd. és Hegedűs hd. *Miczi*, lován, amely elbukott.

A verseny után falkavadászat fejezte be a napot, melyen részt vettek a kecskeméti equitáció (=lovas továbbképző) és a 4. honvéd huszárezred tisztjei is.

A „Vadász-és Verseny-Lap” 1910. évfolyamából gyűjtötte: Bertókné

MEGY A JUHÁSZ A SZAMÁRON...

A kecskeméti kihágási bíróság ma a legeltetési kihágások tárgyalása során többek között a kerekegyházi tanyáról való Földi Lukácsot is becítálta. Egy nagycsizmás, gatyás, galambősz jelentkezett, akinek lecsüngő ősz bajusza, tüskés szemöldöke mögött nagy magyar komolyság rejtőzött. A rendőrkapitánynak azonnal föltűnt, hogy az öreg az egyik csizmáján sarkantyút visel.

- Hát a másik sarkantyúja hol van? – kérdezte a kapitány.
- Hát csak erre az egy sarkantyúra van szükség, mert a számárnak csak a jobb oldalát kell nyomni.
- Hát számárháton jött be?
- Szamáron bizony...
- Nono, tudom, hogy nem repülőgépen jött. Hát aztán mikor indult?
- Tegnap indultam Kerekegyházáról.
- Még tegnap? Aztán hol aludt?
- Az úton éccakáztam, mert kéröm hetvennyolc esztendő nyomja már a vállamat, kár mán az ilyen embört fárasztani.
- Kár, kár, de magának köszönheti a bajt, mert ötven birkát jelentett be, mégis hetvenet hajtott ki, hogy lehet az, hogy vén ember létére se javul meg? Most fizet kend húsz koronát, vagy ül négy napot.
- Hát mán inkább csak ülök, de csak akkor, ha möghidekszik az idő. Aztán kéröm, fütenek-e, mert az ilyen öreg test télön a meleget szereti.
- Fütenek.

A juhász ember távozóban a kezét nyújtja a bírónak:

- Hát az Isten áldja mög, azért nincs és ne is lögyön köztünk harag...
- De ha még egyszer rajta csípi kendet, hogy a legeltetési jogot nem váltja ki a bürgéinek, majd ülhet...

Az öreg juhász egészen nyugodtan feleli:

- Hát 'iszen, ha télidőben invitálnak be, aztán meleg helyre tősznek, akkor is csak mögegyezünk valahogy.

Kecskeméti Újság 1910. október 14., Gyűjtötte: Bertókné

100 ÉVE ÍGY ÉLT KEREKEGYHÁZA:

„TEVÉL” (Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája) ünnepségről írt a „Kecskemét és Vidéke” újság, amelyet Kerekegyházán rendeztek, 1920. július 11-én.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete január 18-án,

— A „TEVÉL” ünnepség Kerekegyházán. Jól sikerült néppünnepélyt és tánccmulatást rendezett vasárnap délután és este a kerekegyházi intelligens közönség a „TEVÉL” külföldi propagandája céljaira. Bár a délelőtti esőzés nagyban lelohasztotta a mulatni vágyást, de nem veszett kárba még sem a rendezőség munkája, mert az ég délutánra kitisztult és vonzotta a közönséget a kerti ünnepélyre. Teljes siker jegyében folyt le úgy a nép-, mint a tánccmulatás. A siker körül hervadhatatlan érdemei vannak, dr. Bedő Bélánének és Kálóczy Ferencnének, kik fáradhatatlanul buzgólkodtak a cél érdekében, mely tizezer korona tiszta jövedelmet hozott a nemes célra. A sikeren felbuzdulva, aug. 20-ára egy újabb ünnepély rendezését vetik tervbe a hadifoglyaink hazaszállítására.

vasárnap Kerekegyházán mintegy 800 főnyi hallgatóság jelenlétében nagy népgyűlést tartott.

— A kerekegyházi Ébredő Magyarok Egyesülete imponáns méretű népgyűlésen pünkösdi napján alakult meg. Sándor Pál ottani református lelkész modott tartalmas megnyitó beszédet. Utána Balogh Ferenc, a Héjjas-különítmény tisztje ismertette az Ébredő Magyarok céljait. A fellelkészült tömeg a Hymnus eléneklése után széteszlott.

Tévedés. A cikkben említett lelkész neve nem Sándor Pál, hanem Sándor István!

Ezt követően május 23-án megalakult a kerekegyházi egyesület is, erről a Kecskemét és Vidéke 1920. június 6-i számában az alábbi cikk jelent meg.

Héjjas Iván Kerekegyházán.

Az Ébredő Magyarok nagygyűlése.

Vasárnap délelőtt indult utnak Kerekegyháza felé a helybeli Ébredők lelkes kis gárdája Héjjas Iván vezetésével. A délutáni órákra ugyanis nagyszabású népgyűlést hirdettek a kerekegyháziak, amelyre Héjjas Ivánt is meghívták. Kerekegyháza határában Móczár Antalék vendégszerető házában volt az ebéd, ahonnan tovább folytatva az utat, találkoztak a Fejér István vezetésével előreküldött lovasbandériummal és a faluszélen a községi előljárósággal, amelynek élén Bódis Ferenc községi főbíró állott. A község háza előtt már körülbelül 2500–3000 főnyi lelkes tömeg várta Héjjas Ivánékat. Lelkes éljenzés közben elsősorban Ruttkay Emma urhölgy üdvözölte Héjjas Ivánt. Ő is, Ordassy Rozália is gyönyörű csokrokat nyújtottak át neki. Sándor Virce községi főjegyző és Király Árpád tanító beszédei után Héjjas Iván mondott hatalmas beszédet, melyben az összes aktuális kérdésre kiterjeszkedett és izzó lelkesedéssel fejtegette az intranzigens keresztény magyarság feladatait. A gyűlés óriási lelkesedéssel ünnepelte Héjjas Ivánt és tett ezáltal hitvallást a meg nem alkuvó hazaszeretet mellett.

Este 6 órakor 200 terítékű bankett volt, melyen Sándor István ref. lelkész, Kozák Árpád tanító, Kiss László, a nagykőrösi Ébredők elnöke, Bódis Ferenc köszöntötte Héjjas Ivánt, aki lelkes szavakkal válaszolt az üdvözlésekre. Ezen kívül két hatalmas népmulatságot tartottak, amelyen résztvett az egész falu és határtalan rajongással ünnepelte Héjjas Ivánt, a Duna–Tiszaközi magyarság vezérét.

KECSKEMÉTI KÖZLÖNY, 1920. október 20:

Kedves Olvasóink!

A kecskeméti Cifrapalota kiállítóhelyen

2021. február 28-ig megtekinthető

a „Magyarország áldott emlékezetű királynéja” címmel,
Erzsébet királynéről és Ferenczy Idáról szóló kiállítás!

LAPUNK MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

A Kerekegyházi Lokálpatrióták Egyesületének kiadványa

Szerkesztőség:

**6041 Kerekegyháza,
Andrássy Gyula u. 55.**

Felelős szerkesztő:

Bertók István
Megjelenik: **300 pld**

Nyomtatás: **Androver 2000 Bt.,
Kerekegyháza**

ISSN: 2064-9096